

Kindermishandeling in Nederland Anno 2010

De Tweede Nationale Prevalentiestudie Mishandeling van Kinderen en Jeugdigen (NPM-2010)

Lenneke Alink,¹ Fieke Pannebakker,² Saskia Euser,¹ Marian Bakermans-Kranenburg,¹ Ton Vogels,²
Rien van IJzendoorn,¹

In deze studie (noot a) is onderzocht wat de jaarprevalentie was van kindermishandeling in 2010, hoe dit getal zich verhoudt tot de prevalentie in 2005 en wat de belangrijkste risicofactoren waren. Ruim 1100 beroepskrachten die in verschillende sectoren met kinderen te maken hebben, is gevraagd alle gevallen van kindermishandeling te rapporteren. Ook zijn alle kinderen geteld die gemeld waren bij de Advies- en Meldpunten Kindermishandeling in 2010. Verder hebben bijna 2000 middelbare scholieren gerapporteerd over mishandeling. De prevalentieschatting op basis van informantentrapportages en AMK-meldingen kwam neer op 34 per 1000 (bijna 119.000) kinderen. De toename (68%) in het aantal AMK-meldingen van 2005-2010 was opvallend. De prevalentieschatting op basis van zelfrapportage was 99 per 1000, hetzelfde aantal als in 2005. Gezinnen met (zeer) laag opgeleide ouders, werkloze ouders, eenoudergezinnen, gezinnen met drie of meer kinderen en stiefgezinnen hadden een groter risico op kindermishandeling. Ook allochtone achtergrond betekende een verhoogd risico. Voor gezinnen van Marokkaanse, Turkse, Surinaamse, of Antilliaanse herkomst viel dat extra risico weg als rekening werd gehouden met het gemiddeld lagere opleidingsniveau. De toegenomen aandacht voor kindermishandeling in de afgelopen jaren heeft geleid tot een toename in het aantal (AMK-)meldingen, maar niet tot een merkbare daling in het aantal slachtoffers.

Trefwoorden: kindermishandeling, prevalentie, risicofactoren

INLEIDING

Kindermishandeling wordt gezien als de aantasting van de integriteit van het kind als persoon. Zo schreef de Raad voor het Jeugdbeleid in 1988 in de nota Kindermishandeling vermeldenswaard: 'Vanuit de erkenning van het grondrecht van de integriteit van het eigen lichaam, vanuit het erkennen en waarderen van de persoonlijkheid van jongeren en kinderen, en vanuit een visie op opvoeding volgens het persoonsmodel, komt de Raad tot de conclusie dat het gebruik van geweld tegen kinderen afgewezen moet worden en niet verdedigbaar is.' Op 20 november 1989 werd in New York het Verdrag inzake de Rechten van het Kind van de Verenigde Naties opgesteld, dat op 8 maart 1995 voor Nederland in werking trad. Artikel 19 van het Verdrag inzake de Rechten van het Kind verplicht de overheid alle passende maatregelen te nemen ter bescherming van kinderen tegen alle vormen van geweld, misbruik of verwaarlozing.

Het begrip kindermishandeling kent vele verschillende

definities en de definities die er zijn worden steeds aangepast en verscherpt. In 2005 is de volgende definitie van kindermishandeling vastgelegd in de Wet op de Jeugdzorg (artikel 1, lid m): Kindermishandeling is "...elke vorm van voor een minderjarige bedreigende of gewelddadige interactie van fysieke, psychische of seksuele aard, die de ouders of andere personen ten opzichte van wie de minderjarige in een relatie van afhankelijkheid of van onvrijheid staat, actief of passief opdringen, waardoor ernstige schade wordt berokkend of dreigt te worden berokkend aan de minderjarige in de vorm van fysiek of psychisch letsel." Vooral van belang hierbij is de relatie van afhankelijkheid of onvrijheid van het kind ten opzichte van diegene door wie het wordt mishandeld. Het is deze wettelijk verankerde omschrijving van kindermishandeling die leidraad is in deze studie.

Studies in binnen- en buitenland hebben aangetoond dat kindermishandeling en verwaarlozing op korte termijn leiden tot ernstig verstoorde gehechtheidsrelaties.¹ en op langere termijn tot psychiatrische klachten en cognitieve en neurobiologische veranderingen. Kindermishandeling gaat samen met een verhoogde kans op het

¹ Universiteit Leiden, Algemene en Gezinspedagogiek, Leiden

² TNO, Leiden

ontwikkelen van depressie en angst, maar kan ook leiden tot bijvoorbeeld slechter functioneren van het werkgeheugen. Daarnaast zijn er epigenetische veranderingen gevonden in de hersenen van mensen die in hun jeugd mishandeld werden.^{2,3} Deze bevindingen sluiten nauw aan bij experimenteel dieronderzoek naar de gevolgen van chronische stress op emotioneel, cognitief en neurobiologisch functioneren.⁴

Pas enkele jaren geleden is voor het eerst onderzocht hoeveel kinderen (0-17 jaar) in Nederland het slachtoffer van kindermishandeling (waaronder ook verwaarlozing valt) zijn in één jaar tijd (de jaarprevalentie). In de Nationale Prevalentiestudie Mishandeling van kinderen en jeugdigen uit 2005 (NPM-2005) werd de omvang van kindermishandeling geschat op ruim 107.000 gevallen.⁵ De prevalentie voor 2005 is daarmee ongeveer 30 gevallen van kindermishandeling op iedere 1000 kinderen. De meerderheid van de gevallen betrof vormen van verwaarlozing, te weten fysieke en emotionele verwaarlozing en verwaarlozing van het onderwijs.

In 2005 werd ook het Scholieren Over Mishandeling (SOM) onderzoek uitgevoerd. Hier werd gebruik gemaakt van zelfrapportage door scholieren uit de eerste vier klassen van het middelbaar onderwijs. Dit onderzoek liet hogere prevalenties zien dan de NPM-2005. Per 1000 jongeren gaven 195 jongeren aan met mishandeling te maken te hebben gehad.⁶ De spreiding van de onderzochte scholen over het land was echter onvolledig (een aantal grote provincies bleef buiten beschouwing) en het aantal onderzochte scholen (N = 14) was klein. Daarnaast kwam de operationele definitie van het begrip kindermishandeling niet exact overeen met die in NPM-2005. In de Nationale Prevalentiestudie Mishandeling van kinderen en jeugdigen 2010 (NPM-2010) rapporteren we over een tweede scholierenstudie met een breder bereik. Daarin is ook de definitie van kindermishandeling meer in lijn gebracht met die van het eerste deel van de studie, waarin we beroepskrachten werkzaam met kinderen vroegen over mishandeling te rapporteren (de informantenstudie).

Het doel van dit onderzoek, de NPM-2010, is inzicht verschaffen in de prevalentie van verschillende typen van kindermishandeling in Nederland en het vergelijken van de prevalentie met die uit 2005. Daarbij worden ook risicogroepen omlijnd ten behoeve van het gericht opzetten van preventie- en interventieprogramma's. Het onderzoek is een herhaling van de NPM-2005. Hiermee

Kernpunten

- De geschatte jaarprevalentie van kindermishandeling in 2010 is ongeveer 34 gevallen van kindermishandeling op iedere 1000 kinderen.
- Vooral fysieke verwaarlozing, verwaarlozing van het onderwijs, en emotionele verwaarlozing, waaronder ook het getuige zijn van huiselijk geweld, komen veel voor.
- Zelfrapportage door middelbare scholieren in 2010 wijst uit dat ongeveer 99 per 1000 jongeren zich slachtoffer voelt van kindermishandeling.
- Gezinnen met (zeer) laag opgeleide ouders, werkloze ouders, eenoudergezinnen, gezinnen met drie of meer kinderen, stiefgezinnen en nieuw-allochtonengezinnen hebben een groter risico op kindermishandeling.
- Zowel de prevalentie als de risicofactoren van kindermishandeling blijven in 2010 ongeveer gelijk aan 2005. Wel is het aantal meldingen bij de Advies- en Meldpunten Kindermishandeling toegenomen.

wordt een periodieke monitor gerealiseerd waarmee de invloed van beleid en hulpverlening kan worden getraceerd.

De volgende onderzoeksvragen stonden centraal:

- 1 Bij hoeveel kinderen van 0-17 jaar vindt kindermishandeling plaats per jaar in Nederland?
- 2 Welke typen mishandeling komen voor?
- 3 Wat kenmerkt de slachtoffers van kindermishandeling en de gezinnen waarin kindermishandeling plaatsvindt?
- 4 Wat zijn de verschillen in prevalentie van kindermishandeling en in de risicofactoren ten opzichte van de NPM-2005?

METHODE

Schattingen over de omvang van kindermishandeling worden vaak getypeerd als 'het topje van de ijsberg', omdat slechts een beperkt deel van alle kindermishandeling zichtbaar is.⁷ Voor de zichtbaarheid van kindermishandeling worden vijf niveaus onderscheiden: (1) gevallen gemeld bij Child Protective Services (CPS; vergelijkbaar met de Nederlandse Advies en Meldpunten Kindermishandeling; (AMK)); (2) gevallen gemeld bij andere overheidsinstanties (bijvoorbeeld politie, rechtbank); (3) gevallen gemeld door professionals die niet tot een justitiële instantie behoren (bijvoorbeeld scholen, huisartsen, ziekenhuizen, consultatiebureaus); (4) gevallen bekend binnen de maatschappij (buren, gezinsleden, familieleden) die niet gemeld worden bij 1 of 2; (5) alle overige, onbekende gevallen van kindermishandeling.⁷

In de NPM-2010 worden alle niveaus onderzocht: de *informantenstudie* is gebaseerd op de niveaus 1, 2, 3 en in de *scholierenstudie* zijn de niveaus 4 en 5 eveneens in beschouwing genomen. De methoden van beide studies worden hieronder beschreven.

Steekproeftrekking

Informantenstudie

Er werd gewerkt met een nationaal representatieve steekproef. Voor iedere regio of zone (zie onder Steekproefgrootte) werden gegevens verzameld bij de volgende instanties:

AMK's: Bevestigde cases van alle AMK's in Nederland voor 2010 zijn betrokken in het onderzoek. De gegevens van de AMK's worden enigszins anders behandeld dan de gegevens van de andere informanten: de AMK-gegevens gaan over een heel jaar en over de hele bevolking en de

gegevens van de andere informanten worden geëxtrapoleerd naar een heel jaar en de hele bevolking (zie “Berekening van de prevalentieschatting”). Uiteindelijk worden de gegevens van de AMK’s en de andere informanten samengevoegd om te komen tot een prevalentieschatting voor 2010. In die zin zijn de AMK-gegevens integraal onderdeel van de NPM-2010.

Informanten niet verbonden aan AMK’s: Het gaat hier om instanties of organisaties die regelmatig direct contact hebben met kinderen en/of gezinnen en die met een grote waarschijnlijkheid in aanraking kunnen komen met mishandelde kinderen. Deze professionals gaven gedurende drie maanden (september-december 2010) via gestandaardiseerde formulieren informatie over alle gevallen van mishandeling bij kinderen met wie ze tijdens de duur van het onderzoek in hun beroep direct contact hadden.

In de NPM-2010 werd informatie verzameld bij:

- Onderwijs: Basisscholen en scholen voortgezet onderwijs
- Juridisch systeem: Raad voor de Kinderbescherming en de 25 Nederlandse politieregio’s
- Sociaal-medische zorg: Consultatiebureaus, huisartsen, spoedeisende hulp en aandachtsfunctionarissen van ziekenhuizen
- Andere diensten: Kinderdagverblijven, gastouderopvang, peuterspeelzalen, en vrouwenopvang

Scholierenstudie

De scholen voor voortgezet onderwijs die meededen aan de informantenstudie zijn ook benaderd voor de scholierenstudie. Uit de leerjaren 1 tot 4 werd willekeurig steeds één klas gekozen. In totaal ging het om vier klassen per school. De leerlingen van deze klassen werden benaderd met het verzoek een vragenlijst in te vullen

Steekproefgrootte

Om de NPM-2005 te repliceren zouden we voor de NPM-2010 moeten uitkomen op minstens 1100 informanten die niet verbonden waren aan AMK’s. Binnen de afzonderlijke werksoorten werd gestreefd naar een zodanig aantal informanten dat per geografisch gebied ongeveer dezelfde aantallen kinderen (potentieel of daadwerkelijk) worden gezien.

Voor elke werksoort werd een steekproef getrokken. Verder werden steeds drie schaduwsteekproeven getrok-

ken van instellingen en informanten om bij uitval (weigeren om aan het onderzoek te participeren) de schade te beperken door op random wijze uitval te vervangen. Dat is van belang om tot een betrouwbare schatting te komen.

Respons

Informantenstudie

In totaal hebben 461 organisaties hun medewerking aan het onderzoek toegezegd (zie Tabel 1). Werksoorten waar de medewerking (op directieniveau) minder goed was dan gehoopt zijn het voortgezet onderwijs, de politie, spoedeisende hulp en de Raden voor de Kinderbescherming. In Tabel 1 staan ook de aantallen informanten die daadwerkelijk aan het onderzoek hebben bijgedragen (zie voor meer informatie over de steekproeftrekking het volledige rapport, noot a).

Scholierenstudie

In totaal hebben 1936 leerlingen van 29 scholen (108 klassen) meegedaan aan het onderzoek. Dertien vragenlijsten vielen af (leerlingen ouder dan 17 jaar, vragen over mishandeling niet ingevuld of maximumscore bij alle vragen ingevuld). Dit resulteerde in een steekproef van 1923.

Een deel van de vragenlijst bestond uit items over sociale wenselijkheid (afkomstig uit de Dating Violence Questionnaire⁸). Drie respondenten hadden een uitbijtende score op deze schaal⁹ en zijn niet meegenomen in de analyses. De uiteindelijke steekproef was daarmee 1920 leerlingen (zie voor meer informatie over de respons het volledige rapport, noot a).

Instrumenten

Informantenstudie

Het gestandaardiseerde registratieformulier waarvan gebruik gemaakt werd in de NPM-2005 is zo precies mogelijk overgenomen van het originele Amerikaanse formulier van de National Incidence Studies (NIS¹⁰). Het formulier is op grond van ervaringen uit NPM-2005 bijgesteld. Het bestaat uit vragen over het kind, de thuis-situatie, de opvoeders van het kind, en de mishandeling die wordt vermoed. Ook enige kenmerken van het kind die globale geografische plaatsbepaling mogelijk maken

Tabel 1 Totaal aantal organisaties en informanten per beroepsgroep/werkveld dat deelnam aan de informantenstudie

	Totaal aantal organisaties	Totaal aantal informanten
Basisscholen	59	342
Voortgezet onderwijs	28	108
Vrouwenopvang	48	87
Kinderopvang	53	147
Gastouder	24	24
Peuterspeelzaal	27	42
Politie	17	31
Raad vd Kinderbescherming	12	25
Consultatiebureaus	26	139
Huisartsen	131	131
Spoedeisende Hulp	6	21
Aandachtsfunctionaris	30	30
Totaal	461	1127

(postcode), voornaam en initialen worden genoteerd om dubbeltelling te kunnen opsporen en voorkomen (een kind dat door verschillende informanten werd gemeld, is maar één keer meegeteld). Het kind dat (mogelijk) met mishandeling te maken heeft staat centraal in het formulier. Aan de informanten is gevraagd voor elk kind bij wie ze tijdens de onderzoeksperiode een vermoeden van mishandeling hadden het formulier in te vullen en op te sturen. Een toelichting bij het formulier en het formulier zelf waren digitaal en in schriftelijke vorm beschikbaar. De mishandeling die de informanten op de formulieren beschreven werd door getrainde codeurs gecodeerd in één of meer van de volgende categorieën van mishandeling: seksueel misbruik, fysieke mishandeling, emotionele mishandeling, fysieke verwaarlozing, emotionele en onderwijsverwaarlozing (hieronder valt ook het getuige zijn van huiselijk geweld; onder onderwijsverwaarlozing wordt bijvoorbeeld het bewust toestaan van chronisch spijbelen of geen aandacht hebben voor onderwijskundige noden) en andere vormen van mishandeling (zie voor de definities het volledige rapport, noot a). De definitie uit de Wet op de Jeugdzorg (pag. 3) was hierbij leidend. Wanneer bij een kind meerdere typen mishandeling werden gecodeerd, is bovenstaande rangorde aangehouden. Ieder kind werd de vorm van mishandeling toegekend met de hoogste rang zodat ieder kind slechts één maal werd geteld. De gemiddelde intercodeurbetrouwbaarheid (over 12% van de formulieren) was goed: Kappa's over de verschillende categorieën varieerden tussen 0,76 en 0,94. De gemiddelde overeenstemming tussen de codeurs was $K = 0,84$ (95%, range 0,65-1,00). Alle formulieren zijn door twee codeurs gecodeerd. Als er geen overeenstemming was, werd een expert geconsulteerd.

Scholierenstudie

De vragenlijst in deze studie was grotendeels gelijk aan die van de SOM-2005 (Scholieren over Mishandeling⁶) om vergelijking met gegevens uit 2005 mogelijk te maken. De Vragenlijst Vervelende en Nare Gebeurtenissen (VVNG) bestond uit vijf categorieën met vragen over: 1) vormen van kindermishandeling uit de Dating Violence Questionnaire⁸ en de Parent-Child Conflict Tactics Scales;¹¹ 2) vervelende en nare gebeurtenissen in een breder kader, zoals pesten op school, ontleend aan de vragenlijst 'Gezondheid en geluk van scholieren; voortgezet onderwijs' (Trimbos Instituut) en de vragenlijst 'Nationaal Scholierenonderzoek 2001' (Sociaal en Cultureel Planbureau); 3) niet-gewelddadige disciplineren en conflicthantering door ouders, uit de Parent-Child Conflict Tactics Scales; 4) indicaties van de mate waarin jongeren geneigd zijn sociaal-wenselijke antwoorden te geven, uit de Dating Violence Questionnaire; en 5) een aantal biografische en sociaal-demografische gegevens van de jongeren. Bij de vragen over mishandeling (32 items in totaal) en andere vervelende gebeurtenissen werd steeds gevraagd of (en hoe vaak) dit het afgelopen jaar (2010) was voorgekomen (zie voor de specifieke vragen het volledige rapport, noot a).

Berekening van de prevalentieschatting

Informantenstudie

Om tot een schatting van de prevalentie te komen werd per informantengroep het aantal meldingen geteld. Alle kinderen die door meer dan één informant, of door een informant en bij het AMK waren gemeld, zijn slechts één keer meegeteld. De eerste stap in de berekening betrof het komen tot een schatting van het aantal meldingen per jaar. De onderzoeksperiode betrof drie maanden. Op basis van het AMK-bestand is de seizoensvariabiliteit nagegaan; 22,6% van alle meldingen van 2010 vond plaats in de onderzoeksperiode. Daarom werden de aantallen meldingen in de NPM-2010 periode vermenigvuldigd met factor 4,43 voor een schatting op jaarbasis. Vervolgens werd bij alle informanten nagegaan met hoeveel kinderen zij zodanig contact hadden dat zij over eventuele mishandeling konden rapporteren. Zo kon voor elke informantengroep een proportie worden berekend van het totaal aantal gemelde kinderen op jaarbasis ten opzichte van het aantal kinderen in de steekproef van die informanten. Ten slotte werd deze proportie vermenigvuldigd met het totaal aantal kinderen dat tot de populatie van een informantencategorie behoort. Een optelling van alle schattingen voor de informantengroepen leidde tot de totale prevalentieschatting.

RESULTATEN

Prevalentie kindermishandeling

Informantenstudie

Meer dan 1100 informanten verspreid over Nederland rapporteerden 760 gevallen van kindermishandeling in een periode van drie maanden. Als we deze gegevens extrapoleren naar de populatie van kinderen in de leeftijd van 0-17 jaar komen we tot een schatting van 96.175 slachtoffers van kindermishandeling. In datzelfde jaar 2010 zijn 22.661 kinderen gemeld bij de 15 AMK's voor wie mishandeling is vastgesteld bij afsluiting van de casus. Uit deze cijfers zijn de dubbele meldingen al verwijderd. Rekening houdend met de dubbel gemelde gevallen bedraagt de uiteindelijke prevalentie voor 2010 naar schatting 118.836 gevallen. In een proportie uitgedrukt zien we dat bijna 34 per 1000 kinderen in 2010 in Nederland zijn mishandeld.

De schatting op basis van de informantenrapportages (niet verbonden aan AMK's) was 96.175. Dit zijn ruim vier keer zoveel kinderen als uit de AMK-gegevens naar voren komt (22.661). Strikt genomen is de 'dekkingsgraad' van de AMK's nog steeds aan de lage kant.

Scholierenstudie

Bijna 2000 scholieren hebben aan onze Scholierenstudie meegedaan. Ze zijn afkomstig uit meer dan 100 klassen van 29 scholen verspreid over Nederland en over de verschillende schooltypen. Daarbij waren VMBO scholen goed vertegenwoordigd (meer dan 60%), en was de spreiding over diverse etnische groepen redelijk goed. Gebruik makend van de criteria voor kindermishandeling

zoals die bij de SOM-2006 zijn gehanteerd, komen we tot de volgende prevalentieschatting: in 2010 rapporteerden 187 per 1000 jongeren, dus bijna 19%, dat ze in dat jaar slachtoffer van mishandeling waren geworden. We hebben de vragen over mishandeling ook laten beoordelen door experts van de informantenstudie. Deze zeven getrainde en betrouwbare codeurs beoordeelden unaniem 13 van de 32 vragen als adequate indicatoren voor kindermishandeling volgens de strengere NIS/NPM-definities (en dus volgens de definitie van mishandeling in de Wet op de Jeugdzorg) die we in de informantenstudie hebben gebruikt. Dit maakt de vergelijking met de informantenstudie beter mogelijk. Met deze aangepaste set van items komen we op een prevalentie van 99 per 1000 jongeren die aangeven met mishandeling te maken te hebben gehad in 2010. Een schatting van het absolute aantal mishandelde jongeren komt dan uit op 97.212 jongeren. In 2006 was de schatting op basis van dezelfde items 95 per 1000. Dit verschilde niet van de schatting over 2010. Hiermee hebben we dus een schatting van de prevalentie van kindermishandeling conform de NIS/NPM-definities op basis van zelfrapportage door scholieren.

Typen mishandeling

Informantenstudie

Bijna de helft van de mishandelde kinderen is slachtoffer van meerdere vormen van mishandeling. Onderscheid naar type mishandeling is dus tot op zekere hoogte arbitrair. We kunnen wel constateren dat seksueel misbruik het minst voorkomt van alle vormen van mishandeling. De meest voorkomende vorm van kindermishandeling is emotionele verwaarlozing; hieronder valt ook het getuige zijn van huiselijk geweld. De prevalenties van de verschillende typen mishandeling in 2005 en 2010 zijn weergegeven in Figuur 1.

Scholierenstudie

Van de mishandelde scholieren heeft 57% één vorm van mishandeling ervaren. Bijna een kwart (24%) van deze kinderen rapporteert twee vormen van mishandeling, bijna 13% drie, 5% vier en minder dan 1% zegt vijf (alle) vormen van mishandeling te hebben meegemaakt. Alle combinaties van typen mishandeling komen voor maar het vaakst worden fysiek geweld en psychologische agressie gecombineerd (bij 65 per 1000 kinderen). Het is dus lastig de afzonderlijke typen mishandeling te beschrijven. Ook in de Scholierenstudie is seksueel misbruik binnen het gezin de minst frequente vorm van mishandeling. Zo gaven 14 op de 1000 scholieren aan minstens eenmaal in 2010 door een volwassene gedwongen te zijn naar de geslachtsdelen te kijken of aan te raken. Fysieke en psychologische agressie zijn de meest voorkomende vormen van mishandeling gemeld door de scholieren. In 45 op de 1000 gevallen sloeg een ouder de jongere met de vuist of schopte hem of haar hard.

Risicofactoren

Op basis van de drie onderdelen van de studie vonden we dat gezinnen met (zeer) laag opleide ouders, met werkloze ouders, eenoudergezinnen, gezinnen met drie of meer kinderen, en stiefgezinnen een groter risico op kindermishandeling laten zien (zie Figuur 2). Ook een allochtone achtergrond betekent een verhoogd risico. Voor traditioneel-allochtone gezinnen van Marokkaanse, Turkse, Surinaamse, of Antilliaanse herkomst valt dat extra risico weg als rekening wordt gehouden met het gemiddeld lagere opleidingsniveau. Voor gezinnen van nieuw-allochtone herkomst uit landen die op een vluchtelingstatus duiden blijft het risico bestaan. (zie voor meer informatie over de statistische analyses het volledige rapport, noot a).

Vergelijking 2005 en 2010

Sinds 2005 is het aantal meldingen van mishandeling gestegen (zie Figuur 3). Bij de AMK's steeg het aantal meldingen van 3,8 naar 6,4 per 1000 kinderen, een stijging van 68%. De schattingen op basis van meldingen door beroepskrachten stegen van 24,1 tot 27,4 per 1000 kinderen. Vooral onderwijs- en emotionele verwaarlozing zijn toegenomen (zie Figuur 1). Ook getuige zijn van geweld in het gezin werd vaker gemeld. Verder gaven ongeveer 99 per 1000 middelbare scholieren aan in 2010 te zijn mishandeld, hetzelfde aantal als vijf jaar geleden.

CONCLUSIE EN DISCUSSIE

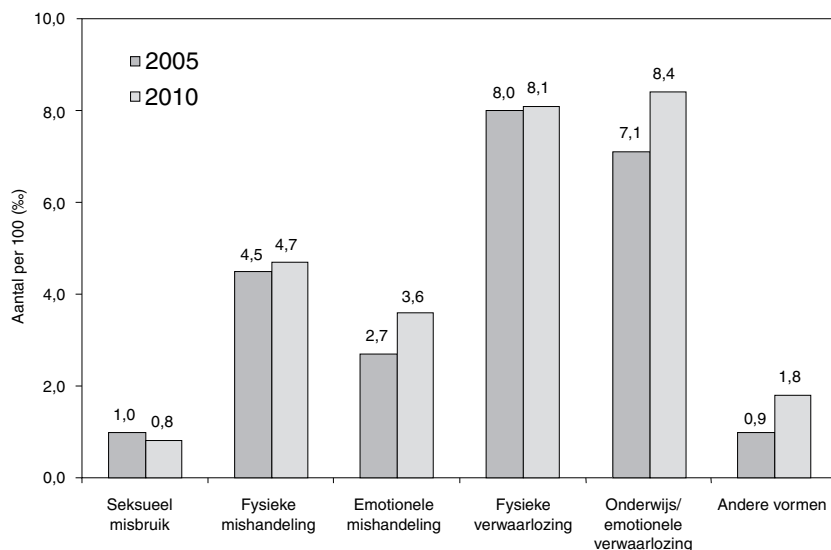
De prevalentiestudie laat zien dat een groot aantal kinderen wordt mishandeld. De informantenstudie en vooral de AMK-registraties laten een stijging zien in meldingen vergeleken met de eerste prevalentiestudies in 2005, met name voor onderwijs- en emotionele verwaarlozing en getuige zijn van geweld in het gezin (dat strikt genomen onder emotionele verwaarlozing valt). Er werd geen verschil gevonden tussen 2006 en 2010 in het aantal scholieren dat zelf rapporteert te zijn mishandeld.

In Nederland zijn bijna 34 per 1000 kinderen in 2010 mishandeld. De vergelijking met de uitkomsten van een recente soortgelijke studie uitgevoerd in de VS laat zien dat in Nederland slechts een marginaal lagere prevalentie is geobserveerd: 34 per 1000 in Nederland, tegen 39,5 per 1000 in de VS.¹⁰

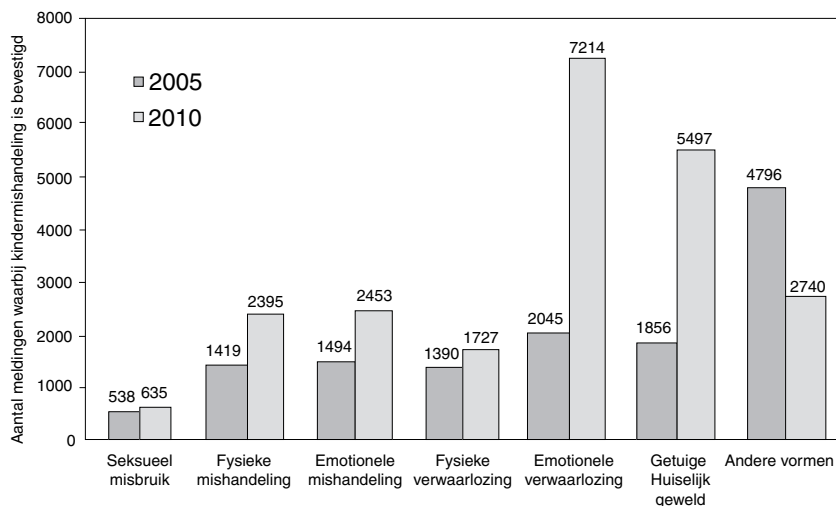
De uitkomsten van de prevalentiestudie wijzen er misschien op dat door intensievere politieke en publieke aandacht voor kindermishandeling van de laatste jaren professionals alerter zijn geworden op kindermishandeling en de signalen ervan beter onderkennen en eerder rapporteren. Het feitelijke aantal slachtoffers van kindermishandeling lijkt echter gelijk te zijn gebleven. Ook de risicofactoren zijn ongeveer dezelfde gebleven, te weten zeer lage opleiding, werkloosheid, nieuw-allochtone herkomst, alleenstaand ouderschap en een groter gezin.

Gesteld kan worden dat kindermishandeling in de eerste plaats een sociaal-maatschappelijk probleem is. De sterkste voorspellers van kindermishandeling zijn opleiding en werk. We kunnen met prevalentiestudies geen causaal verband aantonen tussen risicofactoren en kindermishandeling. Maar maatschappelijke uitsluiting en

Informanten:

AMK:

Figuur 1 Schattingen van het aantal mishandelde kinderen basis van informantengegevens en het aantal kinderen gemeld bij de AMK's in 2005 en 2010 per type mishandeling

verpaupering door een afgebroken opleiding of door werkloosheid drukken hun stempel op het gezinsleven. Isolement is vaak genoemd als kenmerk van gezinnen waarin geweld voorkomt.¹² Effectief scholings- en werkgelegenheidsbeleid dat uitval van ouders uit de maatschappij voorkomt zal daarom naar verwachting ook de prevalentie van kindermishandeling doen verminderen.

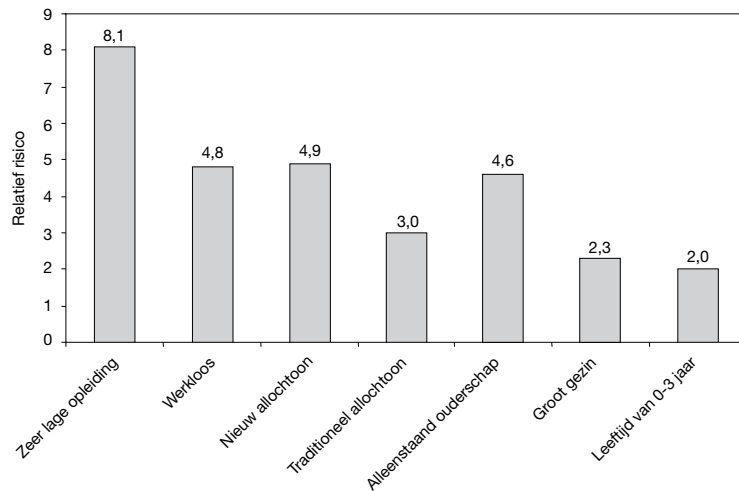
Opleiding en werk lijken belangrijker dan etnisch-culturele achtergrond. Als we namelijk controleren voor het laagste opleidingsniveau dan blijkt in allochtone gezinnen eigenlijk nauwelijks meer sprake van een verhoogd risico op kindermishandeling, zeker niet in traditioneel-allochtone gezinnen. Bij gezinnen van nieuw-allochtone herkomst, veelal afkomstig uit Afrikaanse of Oost-Europese landen, spelen mogelijk andere factoren een rol, zoals traumatische ervaringen van de ouders opgedaan in het land van herkomst. Voor ouders met dergelijke traumatische ervaringen is behandeling noodza-

kelijk om intergenerationale overdracht van geweld te voorkomen.

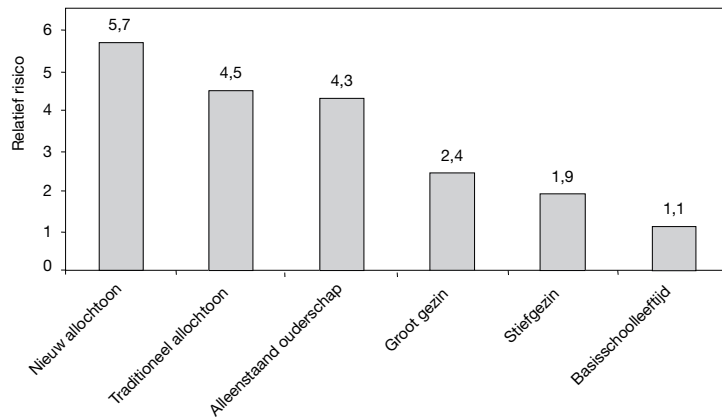
In de tweede plaats is kindermishandeling een gezinsprobleem. Kindermishandeling vindt relatief vaak plaats in gezinnen met alleenstaande ouders en in grotere gezinnen (drie of meer kinderen). Het kan zijn dat dit samenhangt met overbelasting, ook omdat de mishandeling doorgaans verwaarlozing is. Overbelaste gezinnen hebben ondersteuning nodig bij hun moeilijke taak kinderen in stressvolle omstandigheden toch goed groot te brengen. Preventieve interventies zouden in deze risicogroepen belangrijke steun kunnen bieden.

Overigens zou preventief beleid zich niet alleen op gezinnen moeten richten die gekenmerkt worden door de diverse risicofactoren. De risicofactoren hangen samen met een verhoogd aantal slachtoffers van kindermishandeling maar ze verklaren vaak bescheiden porties van de verschillen tussen aan- of afwezigheid van kindermis-

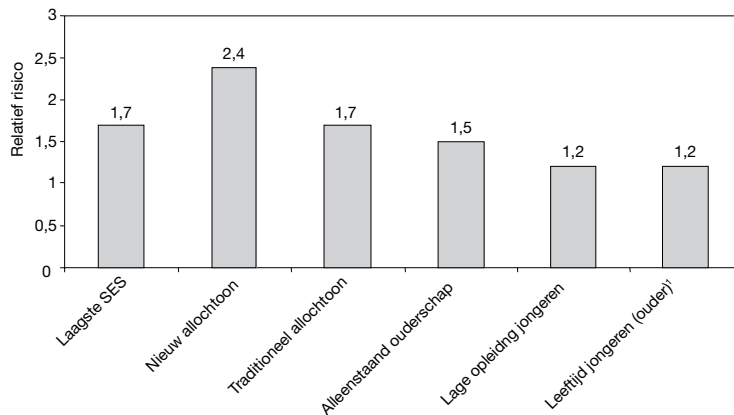
(a) Informantenstudie

(b) AMK

(c) Scholierenstudie

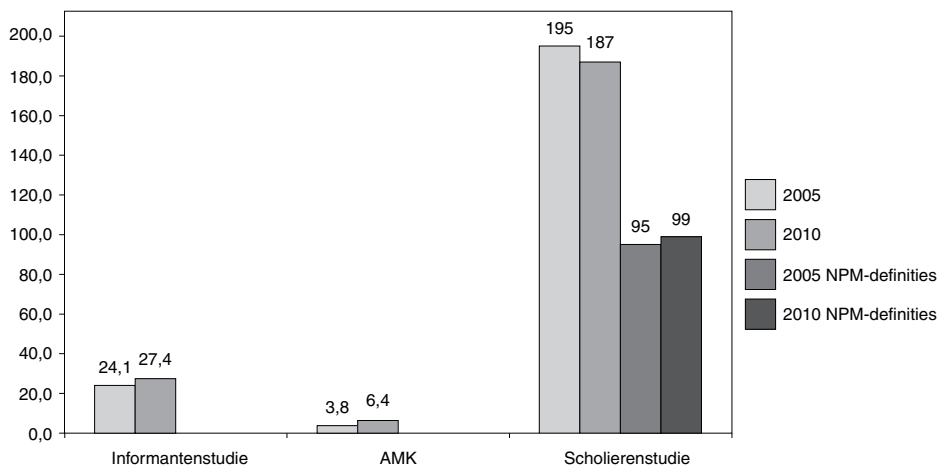
¹ Voor 'Leeftijd jongeren' in Figuur (c) is een odds ratio berekend met mishandeling (ja/nee) als uitkomstmaat en de continue variabele leeftijd als onafhankelijke variabele.

Noot. De verticale as geeft het relatieve risico weer, d.w.z. het aantal keer dat de risicofactor voorkomt in de groep waarin mishandeling plaatsvindt vergeleken met de algemene populatie (en zonder controle voor de overige risicofactoren). De relatieve risico's zijn berekend op basis van (a) de NPM-2010 informantengegevens, (b) de AMK-registraties over 2010 (niet voldoende informatie beschikbaar over SES en werkloosheid) en (c) de gegevens uit de scholierenstudie over 2010 (werkloosheid is hier een indicator van SES, over stiefgezinnen was niet voldoende informatie).

Figuur 2 Demografische en gezinsfactoren die gepaard gaan met een hogere prevalentie van kindermishandeling.

¹ Voor 'Leeftijd jongeren' in Figuur (c) is een odds ratio berekend met mishandeling (ja/nee) als uitkomstmaat en de continue variabele leeftijd als onafhankelijke variabele.

Noot. De verticale as geeft het relatieve risico weer, d.w.z. het aantal keer dat de risicofactor vaker voorkomt in de groep waarin mishandeling plaatsvindt vergeleken met de algemene populatie (en zonder controle voor de overige risicofactoren). De relatieve risico's zijn berekend op basis van (a) de NPM-2010 informantengegevens, (b) de AMK-registraties over 2010 (niet voldoende informatie beschikbaar over SES en werkloosheid) en (c) de gegevens uit de scholierenstudie over 2010 (werkloosheid is hier een indicator van SES, over stiefgezinnen was niet voldoende informatie).

Figuur 3 Schattingen van het aantal mishandelde kinderen per 1000 in 2005 en 2010: informanten-, AMK- en scholierengegevens

handeling. Ook in gezinnen die niet in de risicocategorieën vallen vindt kindermishandeling plaats. Meer aandacht voor preventie door ondersteuning van alle jonge ouders bij hun opvoedingstaak heeft als voordeel dat gezinnen met specifieke kenmerken zich niet gestigmatiseerd hoeven voelen bij gebruik van gezinsondersteuning, bijvoorbeeld in de vorm van oudercursussen op basis van videofeedback.

Onze prevalentiestudie heeft beperkingen die ertoe leiden dat onze prevalentiecijfers schattingen zijn met een onzekerheidsmarge. Zo bleken niet alle beroepsgroepen bereid tot medewerking; vooral scholen voor voortgezet onderwijs waren terughoudend. Welke invloed deze non-respons op onze schattingen heeft gehad, kunnen we niet vaststellen. Een andere beperking ligt in de methode van zelfrapportage over kindermishandeling. Door vragenlijsten voor te leggen aan scholieren in het middelbaar onderwijs kunnen verschillende bedreigingen van de (interne) validiteit ontstaan, zoals over- of onderrapportage vanwege het verkeerd begrijpen van de vragen. Desalniettemin is vergelijking tussen de eerste en tweede prevalentiestudies zeer goed mogelijk, omdat dezelfde methoden zijn gebruikt. Die vergelijking laat geen verschillen zien tussen het aantal jongeren dat in 2005 en 2010 mishandeling rapporteert.

Helaas heeft meer aandacht voor kindermishandeling in beleidsmatige en preventieve zin niet geleid tot een merkbare daling in aantallen slachtoffers. Wellicht is er meer tijd nodig om veranderd beleid te zien uitmonden in een vermindering van kindermishandeling en afname van emotionele verwaarlozing en geweld in het gezin. Daarnaast zijn structurele investeringen in een krachtiger aanpak wenselijk, door opvoedingsondersteuning voor ouders in het eerste jaar als voorbereiding op adequaat ouderschap algemeen te maken.

NOOT

a Dit artikel is een samenvatting van het rapport *Kindermishandeling in Nederland Anno 2010: De Tweede Nationale Prevalentiestudie Mishandeling van Kinderen en Jeugdigen (NPM-2010)*, van dezelfde auteurs.

ABSTRACT

Child maltreatment in the Netherlands in 2010: The second Netherlands' Prevalence study on Maltreatment of children and youth (NPM-2010)

The current study assesses the year prevalence of child maltreatment in the Netherlands. We estimated the prevalence of sexual, physical, and emotional abuse and physical and emotional neglect using different methods: informant-, CPS-, and self-reports. We also tested which family and demographic factors increased the risk for child maltreatment. Results showed that the prevalence, based on both informant-reports and self-reports has not decreased from 2005 to 2010 and that risk factors remained similar. The number of reports to CPS did increase from 2005 to 2010. It is likely that this is the result of increased awareness of the problem. Based on our results, recommendations for policy makers are formulated.

Keywords: child maltreatment, prevalence, risk factors

LITERATUUR

1. Cyr C, Euser EM, Bakermans-Kranenburg MJ, IJzendoorn MH van. Attachment security and disorganization in maltreating and high-risk families: A series of meta-analyses. *Develop Psychopathol* 2010;22:87-108.
2. McGowan PO, Sasaki A, D'Álessio AC et al. Epigenetic regulation of the glucocorticoid receptor in human brain associates with childhood abuse. *Nature Neuroscience* 2009; 12:342-8.
3. IJzendoorn MH van, Caspers K, Bakermans-Kranenburg MJ, Beach SRH, Philibert R. Methylation matters: Interaction between methylation density and serotonin transporter genotype predicts unresolved loss or trauma. *Biol Psychiatry* 2010;68: 405-7.
4. Meaney MJ. Epigenetics and the biological definition of gene x environment interactions. *Child Develop* 2010;81:41-79.
5. IJzendoorn MH van, Prinzie PJ, Euser EM et al. Kindermishandeling in Nederland anno 2005: De nationale prevalentiestudie mishandeling van kinderen en jeugdigen (NPM-2005). Leiden: Casimir Publishers, 2007.
6. Lamers-Winkelmann F, Slot NW, Bijl B, Vijlbrief AC. Scholieren over mishandeling: Resultaten van een landelijk onderzoek naar de omvang van kindermishandeling onder leerlingen van

het voortgezet onderwijs. PI Research, Vrije Universiteit Amsterdam, Faculteit der Psychologie en Pedagogiek, WODC, 2007.

7. *Creighton SJ*. Recognising changes in incidence and prevalence. In: Browne KD, Hanks H, Stratton P, Hamilton C (Eds). Early prediction and prevention of child abuse. A handbook. Chichester: Wiley, 2002: 5-22.
8. *Douglas EM, Straus MA*. Assault and injury of dating partners by university students in 19 countries and its relation to corporal punishment experienced as a child. *Eur J Criminol* 2006; 3:293-318.
9. *Tabachnick BG, Fidell LS*. Using multivariate statistics. Boston: Allyn and Bacon 2001.
10. *Sedlak AJ, Mettenburg J, Basena M, Petta I, McPherson K, Greene A, Li S*. Fourth National Incidence Study of Child Abuse and Neglect (NIS-4): Report to Congress. Washington, DC: U.S. Department of Health and Human Services, Administration for Children and Families, 2010.
11. *Straus MA, Hamby S, Finkelhor D, Moore DW, Runyan D*. Identification of child maltreatment with the Parent-Child Conflict Tactics Scales: development and psychometric data for a national sample of American parents. *Child Abuse Neglect* 1998;22:249-70.
12. *Cicchetti D, Valentino K*. An ecological transactional perspective on child maltreatment: Failure of the average expectable environment and its influence upon child development. In: Cicchetti D, Cohen DJ (Eds.). *Developmental Psychopathology (2nd ed.): Risk, Disorder, and Adaptation (Vol. 3)*. New York, New York: Wiley, 2006: 129-201.

CORRESPONDENTIEADRES

Lenneke Alink, Universiteit Leiden, Algemene en Gezinspedagogiek, Leiden, tel. 071-5273432, e-mail: alinkra@fsw.leidenuniv.nl